

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра педагогіки та психології

Меленчук Н.І.

ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до організації самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
освітньо-професійної програми спеціальності 053 Психологія»
денної та заочної форм навчання

Одеса 2024

Рекомендовано навчально-методичною радою Міжнародного гуманітарного університету протокол № 1 від 30 серпня 2024 р.

Укладач

Меленчук Н.І. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології Міжнародного гуманітарного університету

Рецензенти:

Бабчук О.Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Бикова С.В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії, політології, психології та права Одеської державної академії будівництва та архітектури.

Навчально-методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія психології» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної програми спеціальності 053 «Психологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання]. Одеса: МГУ, 2024. 50 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Очікувані результати навчання.....	6
Тематичний зміст навчальної дисципліни.....	8
Структура навчальної дисципліни	13
Теми практичних занять та методичні рекомендації до підготовки.....	15
Завдання до самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання	30
Приклад тестових завдань для самоперевірки	42
Питання до підсумкового контролю	43
Форми підсумкового контролю успішності здобувачів.....	46
Критерії оцінювання	47
Перелік рекомендованої літератури.....	49

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації розроблені для вивчення навчальної дисципліни «Історія психології» здобувачами вищої освіти, що навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 053 «Психологія», на кафедрі педагогіки та психології Міжнародного гуманітарного університету.

Навчальна дисципліна «Історія психології» вивчається здобувачами вищої освіти з метою засвоєння психологічних знань, вивчення історії виникнення та розвитку психологічної науки, основних тенденцій та концепцій наукової думки від найдавніших часів до наших днів.

Теми, які вивчаються в навчальному курсі «Історії психології», розміщено в хронологічній послідовності розвитку світогляду людини на основі засвоєння основних психологічних теорій та осмислення ідей, категорій, які використовуються в сучасній психологічній науці, розуміння здобувачами знань про історію зародження, розвитку теоретичних та емпіричних підходів, теорій, напрямів психології, як самостійної науки.

Для розуміння психічних процесів, станів та типологічних особливостей особистості здобувачам вищої освіти важливо усвідомити етапи розвитку психологічної думки в історичному контексті. Це зумовлено тим, що наука формується під впливом суспільних потреб, у межах яких людина здійснює психологічну діяльність, і змінюється відповідно до реальних подій та явищ.

Викладання навчальної дисципліни «Історія психології» здійснюється на основі традиційних та інноваційних форм навчання: лекцій, практичних занять, самостійної роботи, написання есе, тез, які є показником пізнавальної активності здобувачів, засвоєння основних умінь та навичок роботи з навчальним матеріалом, підвищення якості рівня професійних знань.

Сучасний освітній процес у закладах вищої освіти потребує застосування інноваційних методів і технологій професійного навчання, спрямованих на розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої освіти. Важливим аспектом таких підходів є впровадження комп'ютерних та мультимедійних технологій, а також оновлення змісту навчальних дисциплін.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Історія психології» здобувачами вищої освіти, що навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 053 «Психологія», полягає у наданні здобувачам вищої освіти систематизованих знань з історії виникнення та розвитку психологічної науки, основних тенденцій та концепцій наукової думки від найдавніших часів до наших днів.

Завданнями вивчення дисципліни є ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними періодами та етапами розвитку, становлення психологічного знання, а також з основними психологічними концепціями їх місцем в історії психології; формування у здобувачів уявлення про зв'язки психології з іншими науками, їх вплив на розвиток психології та реалізація історичного підходу у формуванні наукового світогляду студентів-психологів.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Історія психології» здобувачі повинні:

знати:

- на понятійному рівні – основні методологічні та теоретичні категорії, поняття, що визначають зміст навчального предмету «Історія психології», його структуру в розрізі загального процесу пізнання психічного;
- описувати: конкретні психічні явища, знати та вміти правильно застосовувати відповідні методологічні підходи в історичному аспекті.

уміти:

- розуміти якісні зміни та оновлень, що відбуваються на сучасному етапі пізнання психічного.
- визначати останні зміни та доповнення, що спричинені впливом постпозитивістських та постмодерністських концепцій.
- пояснювати зміст культурної психології.
- застосовувати знання: на рівні відтворення – правильно оцінювати сутність та зміст процесу пізнання психічного, орієнтуватися в сучасних психологічних напрямках та школах; на творчому рівні – використовувати свої внутрішні якості у підвищенні ефективності професійної діяльності, досліджувати комунікативно-інтерактивні явища.

володіти навичками:

- упорядковувати набуті знання у вигляді виконання індивідуальних завдань;
- аргументовано обговорити та пояснити особливості історії психології як інтегративної наукової дисципліни та її значення для побудови несуперечливого теоретичного концепту психічного.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Процес вивчення навчальної дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з

використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ЗАРОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ

Тема 1. Предмет, методологія та етапи розвитку історії психології.

Підходи до історії психології. Предмет історії психології. Завдання історії психології. Типи психологічного пізнання. Періодизація історії психології. Методичні проблеми історико-психологічного дослідження. Методологічні принципи та методи, що використовуються в історії психології. Функції історії психології, її роль в розвитку знань. Характеристика основних етапів розвитку історії психології.

Тема 2. Психологія Стародавнього світу.

Психологічні погляди в стародавньому Єгипті та Вавілоні. Зародження поглядів про душу в рамках міфологічних і релігійних поглядів. Психологічні погляди в Стародавній Індії. Тлумачення душі та свідомості в буддизмі і джайнізмі (проблема самосвідомості). Психологічні аспекти вчень, філософських шкіл в Стародавній Індії (чарвакка, йога, веданта, міманса, н'яя, вайшешика) та розуміння співвідношення душі і організму, темпераменту в індійських медиків. Стародавній Китай: своєрідність трактування душі, особистості та її морального розвитку (Конфуцій, даосизм, Ван Чун, Мо-цзи).

Тема 3. Психологія Античності.

Душа в трактуванні натурфілософів. Вчення про логос. Вчення про душу Геракліта. Піфагорійський союз і зміна уявлень про душу. Моральна психологія Сократа. Маєвтика як метод розвитку інтелекту. Психологічні погляди Платона. Психологічні ідеї у вченнях Демокріта та Епікура. Внесок Аристотеля в розвиток психології. Психологічні погляди античних лікарів. Гуморальна теорія і трактування темпераменту: вчення про темпераменти Гіппократа. Психологічні погляди в епоху еллінізму. Психологічні доктрини стоїків та епікурейців.

Тема 4. Психологічні вчення Середньовіччя та епохи Відродження.

Розвиток психологічних ідей в арабомовній науці. Проблема подвійної істини Ібн-Сіна. Асоціативний експеримент Ібн-Сіні. Ібн-Рошд: учення про душу та її волю. Внесок Аль-Газена у розвиток психології. Психологія Середньовічної Європи: патристика і схоластика. Патристика: проблема душі,

пізнання, свобода волі (Тертуліан, Григорій Нисський, Немезій Ефеський та інші). Схоластика. Психологія і теологія Ф. Аквінського. Роджер Бекон – ідея дослідного пізнання душі. Боротьба номіналізму і реалізму. Проблема душі і розвитку особистості у Абеляра та Аврелія Августина. «Бритва» Вільяма Оккама.

Психологічні погляди епохи Відродження. «Душа в тілі» – П'єтро Помпонаці. Створення товариства природодослідників Бернардіно Телезіо. Вивчення пізнавальних можливостей людини Леонардо да Вінчі. Вчення про світ і душу Н. Кузанського, гілозоїзм Дж. Бруно. Психологія італійського Відродження. Відродження і політика. Н. Макіавеллі і теоретизація автономії політики. Л. да Вінчі. Вчення про світ і душу М. Кузанського. Гілозоїзм Дж. Бруно. Психологічні аспекти освіти і розвитку дітей у середньовіччі та епоху Відродження. Е. Роттердамський, Х. Вівес, Р. Бекон, Я. А. Коменський. Емпіричний напрям психології в Іспанії: Х. Вівес, Х. Уарте. Реалізм і неоплатонізм. М. Коперник. Учення Г. Галілея.

Тема 5. Психологія епохи Нового часу.

Характеристика психологічних учень XVII ст. Психологія як наука про свідомість. Система світу, методологія і філософія у творчості І. Ньютона. Ф. Бекон: емпірична методологія та індуктивна логіка, їх значення для розвитку експериментальної науки. Вчення про душу і тіло в дуалізмі Р. Декарта. Післядекартівська полеміка про природу людини і душі: вчення про афекти і свободу Б. Спінози. Метафізика монізму. Епіфеноменалізм Т. Гоббса. Теорія абсолютистської держави. Закладання основ емпіричної психології у вченні про пізнання Дж. Локка. Критичний емпіризм. Монадологія Г. В. Лейбніца. Метафізика плюралізму. Людина та її доля.

Тема 6. Психологічні ідеї Просвітництва

Асоціативна психологія і психологія здібностей. Гносеологія номіналізму. Дж. Берклі. Поширення принципу асоціацій на процес пізнання. Д. Юм. Асоціанізм Д. Гартлі, Д. Прістлі. Психологічні погляди німецьких філософів: Х. Вольф, І. Кант, Й. Г. Фіхте, Г. В.-Ф. Гегель, Ф. В. Шеллінг, Л. Фейєрбах. Матеріалістичний напрям у французькій психології: психологічні погляди філософів епохи Просвітництва (Е. Б. де Кондільяк, Д. Дідро, П. Ж. Кабаніс, Ж. О. де Ламетрі, Ж.-Ж. Руссо та ін.). Прогресивні психологічні концепції США. Зародження ідеї про культурно-історичні закони духовного життя людей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ

Тема 7. Розвиток психології у XIX ст.: природничо-наукові передумови зародження психології як самостійної науки (розвиток експериментальної психології).

Розвиток асоціативної психології: класичні теорії асоціанізму. Т. Браун. Дж. Мілль. Теорія ментальної хімії Д. С. Мілля; еволюційна психологія. Г. Спенсер; статика і динаміка уявлень Й. Ф. Гербарта. Розвиток експериментальної психології: біологічний детермінізм. Основні положення вчення Ч. Дарвіна. Зоопсихологія. Розвиток порівняльної психології: психіка тварин і психіка людини. Дж. Романес. Закон «економії» Ллойд–Моргана. Варіативність поведінки. Теорія тропізмів. Ж. Леб. Розвиток психофізики, психофізіології, диференціальної психології, психометрії: зародження психофізики. Е. Г. Вебер. Основи психофізики Г. Т. Фехнера; психічні процеси. Ф. К. Дондерс. Основні положення психофізіології Г. Л. Гельмгольца. Психіка як регулятор поведінки. Е. Пфлюгер.

Тема 8. Розвиток психології у XIX ст.: розгалуження психологічної науки.

Соціальна і культурно-історична психологія: «Психологія народів» В. Вундта. Аналіз колективних уявлень Е. Дюркгейма. Психіатрія. Ж. М. Шарко. Психоневрологія. Т. А. Рібо. П. М. Ф. Жане. Психотехніка. Х. Мюнстерберг. Створення першої експериментальної лабораторії. В. Вундт. Розвиток експериментальної психології у Європі та Америці наприкінці XIX – на початку XX ст.: диференціальна психологія. Проблеми індивідуальних розходжень. Ф. Гальтон; розвиток тестології. Д. М. Кеттел; діагностика розумового розвитку. А. Біне. Ч. Е. Спірмен. В. Штерн. Передумови виділення вікової психології в самостійну галузь: психологія розвитку (дитяча і педагогічна психологія). Педологія як наука про дітей. Г. С. Холл. Асоціації в дитячій психології. Розвиток вікової психології. Е. Мейман. Ідея саморозвитку. Е. Клапаред. Методи вивчення психічного розвитку дітей. А. Гезелл. Стадії психічного розвитку. К. Бюлер та Ш. Бюлер. Ідея культурного розвитку дитини. Д. Марко. Етнопсихологія дитинства. М. Мід.

Тема 9. Розвиток психології до періоду відкритої кризи (60-ті роки XIX ст. – 10-ті роки XX ст.). Структуралізм. Функціоналізм.

Теоретична боротьба періоду становлення психологія як самостійної науки. Програми створення нової, дослідної психології: В. Вундт – засновник експериментальної психології. Програма емпіричної психології. Ф. Brentano. Програма побудови психології як науки про поведінку. І. М. Сеченов. Структуралізм. Вюрцбургська школа структуралізму Е. Тітченера. Функціоналізм. К. Штумпф. Функціоналізм в американській психології. Ф. Brentano. У. Джемс. Чикагська школа функціоналізму (Дж. Дьюї, Дж. Р. Енджел, А. Мур, Дж. Г. Керр). Колумбійська школа функціоналізму. Р. Вудвортс. Французька соціологічна школа. Е. Дюркгейм та Л. ЛевіБрюль. Психологічна школа Т. Рібо. Психіка і свідомість у дослідженнях гіпнологів школи А. Льєбо, школи Ж. Шарко. Філософія життя. Духовно-наукова психологія В. Дільтея. Духовно-наукова психологія. Е. Шпрангер

Тема 10. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки ХХ ст. – сер. 30-х років ХХ ст.). Біхевіоризм. Гештальтпсихологія.

Загальна характеристика зарубіжної психології в період відкритої кризи поч. 10-х – сер. 30-х років ХХ ст. Розвиток біхевіоризму: Класичний біхевіоризм. Дж. Уотсон. Необіхевіоризм. Е. Ч. Толмен. К. Л. Халл. Суб'єктивний біхевіоризм. Дж. Міллер. Оперантний біхевіоризм. Б. Ф. Скіннер. Соціально-когнітивний біхевіоризм. А. Бандура, Дж. Роттера. Гештальтизм як психологія цілісності. Гештальт-теорія як реакція проти атомізму традиційної психології. Дослідження М. Вертгеймера. Гештальтистський «тріумвірат»: К. Коффка, В. Келер, К. Левін. Неогештальтизм. Психологія мотивації, почуттів, волі, особистості: К. Левін.

Тема 11. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки ХХ ст. – сер. 30-х років ХХ ст.). Психоаналіз. Неофрейдизм ХХ ст.

Психоаналіз (глибинна психологія): предтечі, тенденції розвитку. З. Фрейд. Психоаналіз як теорія особистості; як метод лікування; психологічна школа. Неофрейдизм: «відступники» від психоаналізу. Індивідуальна психологія й функціональна телеологія А. Адлера. Аналітична психологія К. Г. Юнга. А. Фрейд. Неофрейдизм: «послідовники» психоаналізу. Г. Олпорт. Г. Мюррей. Е. Еріксон. «Его-психологія». Неофрейдизм: розвиток психоаналізу у 30–50-х роках ХХ ст. Анатомія невротичної особистості у К. Хорні. Фрейдомарксизм В. Райха. Психотерапія О. Ранка. Модифікація психоаналізу у д. п. ХХ ст. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма. Г. Салліван. Е. Берн.

Тема 12. Розвиток психології у XX ст.: психологічні напрями д./п. XX ст.

Гуманістична психологія: предтечі і розвиток. Г. Олпорт. Теоретичне обґрунтування гуманістичної психології. А. Маслоу. К. Роджерс. Гуманістичні підходи в західній психології XX ст.: Е. Бартон, Дж. Тоніген, Р. Тоскова, Дж. Коннорс. Здобутки гуманістичної течії в сучасній психології. Ф. Лерш, Г.-Г. Гадамер, Д. Елкінз, Т. Сас, Д. Портер. Когнітивна психологія: предтечі і розвиток. Генетична психологія. Ж. Піаже. Розвиток когнітивної психології. Дж. Міллер. У. Найссер. Розвиток екзистенційної психології. Р. Мей. Філософські основи гуманістичної психології. Л. Джендлін. Екзистенційно-феноменологічні основи науки про особу. Р. Лейнг. Людина в пошуках граничного сенсу. В. Франкл. Трансперсональна психологія. С. Грофф, Х. Грофф. Сучасна мультидисциплінарна трансперсональна орієнтація психології. М. Букувалас.

Тема 13. Розвиток психології у XX ст.: психологія радянського періоду.

Розвиток експериментальної психології. Психологічні лабораторії. М. Я. Грот, Г. М. Челпанов, О. Ф. Лазурський, М. М. Ланге, Л. Й. Петражицький. Психологічні школи В. М. Бехтерева, Л. С. Виготського. Г. Г. Шпета. Розвиток дитячої психології і педології (С. Г. Геллерштейн, С. Т. Шацький, М. Я. Басов). Психотехніка (І. Н. Шпильрейн). Зоопсихологія (В. О. Вагнер). Фізіологічна школа (І. П. Павлов, О. О. Ухтомський). Рефлексологія В. М. Бехтерева. Дослідження поведінки. М. О. Бернштейн. К. Н. Корнілов. Соціогенетичний та біогенетичний напрями психології. П. П. Блонський. А. Б. Залкінд. Культурно-історична теорія, дефектологія, педагогічна психологія в працях Л. Виготського. Школа Виготського. Діяльнісний підхід С. Рубінштейна. Напрямки розвитку радянської психології: загальна психологія, дитяча, педагогічна, соціальна тощо. Ідеологічний тиск на психологію радянського періоду. Здобутки та проблеми розвитку психології радянського періоду.

Тема 14. Розвиток психології в Україні.

Психологічні погляди філософів епохи Київської Русі. Психологія в «братських школах». Психологічні погляди І. Вишенського. Г. Сковорода про душу і світ. Психологія в Києво-Могилянській академії. І. Гізель. С. Яворський. Вчені – психологи у Львівському університеті: Ю. Охорович,

С. Балей. Розвиток української психології в радянський період: Харківська школа (Гальперін, Запорожець, Божович та інші); дефектологія – І. Соколянський та О. Мешеряков; історія психології – В. Роменець. Г. Костюк як вчений та організатор наукових досліджень в Україні. Проблеми становлення сучасної української психології.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.								
ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ЗАРОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ								
Тема 1. Предмет, методологія та етапи розвитку історії психології.	8	2	2	4	8	2	-	6
Тема 2. Психологія Стародавнього світу.	8	2	2	4	8	2	-	6
Тема 3. Психологія Античності	8	2	2	4	8	-	2	6
Тема 4. Психологічні вчення Середньовіччя та епохи Відродження.	10	2	2	6	8	2	-	6
Тема 5. Психологія епохи Нового часу.	10	2	2	6	8	-	2	6
Тема 6. Психологічні ідеї Просвітництва	10	2	2	6	8	-	2	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ.								
РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ								
Тема 7. Розвиток психології у ХІХ ст.: природничо-наукові передумови зародження психології як самостійної науки (розвиток експериментальної психології).	10	2	2	6	8	-	-	8
Тема 8. Розвиток психології у ХІХ ст.: розгалуження психологічної науки.	8	2	2	4	10	-	-	10
Тема 9. Розвиток психології до періоду відкритої кризи (60-ті	8	2	2	4	10	-	-	10

роки XIX ст. – 10-ті роки XX ст.). Структуралізм. Функціоналізм.								
Тема 10. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки XX ст. – сер. 30-х років XX ст.). Біхевіоризм. Гештальтпсихологія.	8	2	2	4	10	-	-	10
Тема 11. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки XX ст. – сер. 30-х років XX ст.). Психоаналіз. Неофрейдизм XX ст.	8	2	2	4	10	-	-	10
Тема 12. Розвиток психології у XX ст.: психологічні напрями д./п. XX ст.	8	2	2	4	8	-	-	8
Тема 13. Розвиток психології у XX ст.: психологія радянського періоду.	8	2	2	4	8	-	-	8
Тема 14. Розвиток психології в Україні.	8	2	2	4	8	-	-	8
Усього годин	120	28	28	64	120	6	6	108
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ - ЕКЗАМЕН								

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ЗАРОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ

Тема 1. Предмет, методологія та етапи розвитку історії психології

План:

1. Підходи до історії психології. Предмет історії психології.
2. Завдання історії психології.
3. Періодизація історії психології.
4. Методи, що використовуються в історії психології.
5. Функції історії психології, її роль в розвитку знань.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть предмет, методи та завдання історії психології, як науки.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи розвитку психології.
3. Пояснити принципи детермінізму, системності та розвитку.
4. Опишіть основні методологічні принципи історії психології.
5. Які методи дослідження використовує історія психології?
Охарактеризуйте самостійні методи історії психології.
6. Які тенденції відрізняють сучасний стан історії психології?

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.

Махній М.М. Історія психологічної думки : навч. посібник / М.М. Махній, М.А. Скок. Чернігів, 2010. 256 с.

Меленчук Н. І., Харченко А. С., Іванова О. С. Основні періоди розвитку психології: порівняння історичних етапів. *Наукові перспективи*. №2, 2025.

Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва : підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2022. Частина І. 384 с.

Тема 2. Психологія Стародавнього світу.

План:

1. Зародження поглядів про душу в рамках міфологічних і релігійних поглядів.
2. Тлумачення душі і свідомості в буддизмі і джайнізмі (проблема самосвідомості).
3. Психологічні аспекти вчень, філософських шкіл в Стародавній Індії (чарвакка, йога, веданта, міманса, н'яя, вайшешика).
4. Стародавній Китай: своєрідність трактування душі, особистості і її морального розвитку (Конфуцій, даосизм, Ван Чун, Мо-цзи та інші).

Питання для самоконтролю:

1. Пояснити поняття: релігія, первісні релігійні вірування (тотемізм, анімізм, магія). Походження та природа анімізму.
2. Як виникли уявлення про душу?
3. В чому полягає специфіка розгляду душі у міфологічному світогляді?
4. Як розглядаються проблеми періодизації життєвого шляху у ведичних вченнях?
5. Назвіть ресурси особистісного росту, які містяться у вченнях йоги, буддизму, даосизму.
6. Що спільного та відмінного у староегипетських та старогрецьких міфологічних вченнях про душу?
7. Вкажіть основні риси старогрецьких міфологічних уявлень про душу.

Література:

- Войтович В. Українська міфологія. К. : Либідь, 2002. 664 с.
- Жуков С. М., Жукова Т.В. Історія психології: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 210 с.
- Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.: Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.
- Роменець В. А. Історія психології : Стародавній світ, Середні віки, Відродження : навч. посіб. К. : Либідь, 2005. 916 с. : іл.
- Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва : підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2022. Частина I. 384 с.

Тема 3. Психологія Античності.

План:

1. Душа в трактуванні натурфілософів. Геракліт.
2. Піфагорійський союз і зміна уявлень про душу.
3. Моральна психологія Сократа і психологічні ідеї в філософській системі Платона.
4. Вчення про ейдоси Демокріта. Психологічні ідеї Епікура.
5. Внесок Аристотеля в розвиток психології: перша систематизація знання.
6. Психологічні погляди античних лікарів.
7. Психологічні доктрини стоїків та епікурейців.

Питання для самоконтролю:

1. Загальні положення вчення Анаксагора.
2. Вчення стоїків про створення світу.
3. Погляди стоїків про здібності душі.
4. Етика стоїків та вчення про афекти.
5. Уявлення Епікура про природу та душу.

Демонстрація та обговорення презентацій за темою:

- Ідеалістичні погляди Платона;
- Вчення Аристотеля про душу;
- Аристотель про особливості розвитку пізнавальних процесів;
- Філософська й медична школа Гіппократа;
- Філософсько-етична система Сократа.

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.

Коханова О.П. Історія психології : від античності до початку XX ст. Київ : НВП Інтерфейс. 2016. 235 с.

Роменець В. А. Історія психології : Стародавній світ, Середні віки, Відродження : навч. посіб. К. : Либідь, 2005. 916 с. : іл.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

Тема 4. Психологічні вчення Середньовіччя та епохи Відродження.

План:

1. Арабомовний світ. Проблема подвійної істини. Ібн-Сіна як філософ та лікар. Ібн-Рошид: вчення про душу і її волю. Внесок Аль-Газена в розвиток психології.
2. Середньовічна Європа. Патристика: проблема душі, пізнання, свобода волі (Тертуліан, Григорій Нисський, Немезій Ефеський та інші).
3. Схоластика. Психологія і теологія Фоми Аквінського. Роджер Бекон – ідея дослідного пізнання душі. Проблема душі і розвитку особистості у П. Абеляра та А. Августина.
4. Психологічні погляди епохи Відродження: П. Помпонацці, Б. Телезіо, Л. да Вінчі, Н. Кузанський, Дж. Бруно, Х. Вівес, Г. Перейра.

Питання для самоконтролю:

1. Які чинники впливали на розвиток психологічних переконань у Середні віки?
2. Дайте загальну характеристику середньовічного мислення.
3. Які напрями отримала психологічна думка в арабомовній філософії? у містицизмі? в схоластиці?
4. В чому полягає специфічний зміст поняття особистості в Середні віки?
5. Як описується шлях духовного вдосконалення в Середні віки?
6. Як у психологічних вченнях цього періоду вирішувалися психофізичні та психофізіологічні проблеми?
7. Вкажіть основні погляди Фоми Аквінського на природу душі.
8. Які ідеї лежали в основі вчення Ібн Сіни?
9. Як Ібн Рушд вирішував проблему «активного» та «пасивного» розуму?
10. Хто з арабомовних мислителів спеціально займався проблемою зорового сприймання?
11. Яка проблема була основною в творчості П. Помпонацці? Про які три види розуму говорив П. Помпонацці?
12. Що є вищою цінністю у Леонардо да Вінчі? Як розглядав співвідношення теорії і практики Леонардо да Вінчі?

Література:

Роменець В. А. Історія психології : Стародавній світ, Середні віки, Відродження : навч. посіб. К. : Либідь, 2005. 916 с. : іл.

Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва : підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2022. Частина I. 384с.

Тема 5. Психологія епохи Нового часу

План:

1. Характеристика психологічних учень XVII ст. Психологія як наука про свідомість.
2. Ф. Бекон: емпірична методологія та індуктивна логіка і їхнє значення для розвитку експериментальної науки.
3. Вчення про душу і тіло в дуалізмі Р. Декарта. Вчення про рефлекс, психофізичний паралелізм. Вчення про афекти і свободу Б. Спінози. Епіфеноменалізм Т. Гоббса.
4. Закладання основ емпіричної психології у вченні про пізнання Дж. Локка. Монадологія Г. Лейбніца.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні характеристики психологічних учень XVII століття? Чому цей період називають етапом становлення психології як науки про свідомість?
2. У чому суть емпіричної методології та індуктивної логіки Ф. Бекона? Як вони вплинули на розвиток експериментальної науки?
3. Як Р. Декарт пояснював взаємозв'язок душі і тіла в межах дуалізму? У чому полягає його вчення про рефлекс і психофізичний паралелізм?
4. Яке значення має вчення Б. Спінози про афекти і свободу для розуміння людської психіки?
5. Що таке епіфеноменалізм у трактуванні Т. Гоббса? Як він пояснював природу свідомості?
6. Які основні положення теорії пізнання Дж. Локка? Як його ідеї вплинули на формування емпіричної психології?
7. Що таке монадологія Г. Лейбніца? Як вона пояснює природу свідомості та психічних явищ?

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.

Коханова О.П. Історія психології : від античності до початку XX ст. Київ : НВП Інтерфейс. 2016. 235 с.

Роменець В. А. Історія психології: XVIII століття : епоха Просвітництва : навч. посіб. К. : Либідь, 2006. 1000 с. : іл.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

Тема 6. Психологічні ідеї Просвітництва

План:

1. Психологічні погляди філософів епохи Просвітництва (Е. Кондільяк, Ж. Кондорсе, Вольтер, Д. Дідро, П.-Ж. Кабаніс, Ж. Ламетрі, Ж.-Ж. Руссо та інші).
2. Асоціанізм Д. Гартлі, Д. Прістлі.
3. «Бути – значить бути сприйнятим» – Дж. Берклі. Поширення принципу асоціацій на процес пізнання Д. Юмом.
4. Психологічні погляди німецьких філософів: І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. В.-Ф. Гегель, Л. Фейєрбах.
5. Прогресивні психологічні концепції США.

Питання для самоконтролю:

1. Що стало об'єднуючою ідеєю для психології Просвітництва?
2. Теорія пізнання І. Канта.
3. Назвіть об'єктивні методи вивчення психіки.
4. Що таке соціальний детермінізм К. Гельвеція?
5. Надайте загальну характеристику психології 18 ст.
6. В чому різниця між сприйняттями і уявленнями, з погляду Д. Юма?
7. Яка роль теорії Девіда Гартлі в розвитку психології?

Практичне завдання:

Візьміть участь у суперечці двох мислителів. Чия точка зору вам ближча? Визначте сучасну позицію з цього питання.

«Всі люди зі звичайною організацією володіють однаковими розумовими здібностями» (К. Гельвецій).

«Пане Гельвецій, дайте відповідь на маленьке запитання. Ось п'ятсот тільки що народжених дітей, їх готові віддати вам на виховання за вашою системою; скажіть мені, скільких із ви зробите геніальними людьми? Чому не всі п'ятсот? ... Генії падають з неба. І на один раз, коли вони зустрічають ворота палацу, припадає сто тисяч випадків, коли вони падають повз» (Д. Дідро).

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ

Тема 7. Розвиток психології у XIX ст.: природничо-наукові передумови зародження психології як самостійної науки (розвиток експериментальної психології)

План:

1. Розвиток асоціативної психології: класичні теорії асоціанізму. Т. Браун. Дж. Мілль.
2. Розвиток експериментальної психології: біологічний детермінізм. Основні положення вчення Ч. Дарвіна. Зоопсихологія.
3. Розвиток порівняльної психології: психіка тварин і психіка людини. Дж. Романес. Закон «економії» Ллойд–Моргана. Варіативність поведінки. Теорія тропізмів. Ж. Леб.
4. Розвиток психофізики, психофізіології, диференціальної психології, психометрії.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні ідеї класичного асоціанізму? Який внесок у розвиток асоціативної психології зробили Т. Браун і Дж. Мілль?
2. У чому полягає біологічний детермінізм у психології? Які основні положення вчення Ч. Дарвіна вплинули на розвиток експериментальної психології?
3. Що вивчає зоопсихологія? Як дослідження поведінки тварин сприяли розвитку психологічної науки?
4. Які основні ідеї лежать в основі психофізики? Який внесок зробили Е. Г. Вебер і Г. Т. Фехнер у її розвиток?
5. Як Ф. К. Дондерс вивчав психічні процеси? У чому полягали його експериментальні дослідження?
6. Які основні положення психофізіології Г. Л. Гельмгольца? Як він пояснював механізми психічної діяльності?

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

Тема 8. Розвиток психології у ХІХ ст.: розгалуження психологічної науки

План:

1. «Психологія народів» В. Вундта.
2. Психіатрія. Ж. М. Шарко. Психоневрологія. Т. А. Рібо. П. М. Ф. Жане. Психотехніка. Х. Мюнстерберг.
3. Створення першої експериментальної лабораторії. В. Вундт.
4. Проблеми індивідуальних розходжень. Ф. Гальтон; розвиток тестології. Д. М. Кеттел; діагностика розумового розвитку. А. Біне. Ч. Е. Спірмен. В. Штерн.
5. Педологія як наука про дітей. Г. С. Холл. Методи вивчення психічного розвитку дітей. А. Гезелл.

Питання для самоконтролю:

1. Який внесок у психіатрію зробив Ж. М. Шарко?
2. Які основні ідеї Т. А. Рібо щодо природи пам'яті та емоцій? Як він вплинув на розвиток експериментальної психології?
3. Коли була відкрита перша експериментальна лабораторія?
4. Де була відкрита перша експериментальна лабораторія?
5. Що таке психотехніка? Які її основні завдання та сфери застосування?
6. Яку роль відіграв Х. Мюнстерберг у розвитку психотехніки? Які методи він використовував для дослідження психології праці?
7. Проблема спадковості за Гальтоном?
8. Що таке «Дзеркало Геззела»?
9. Які етапи психічного розвитку були відкриті Карлом Бюлером?
10. В чому полягають основні особливості підліткового віку, на думку Шарлоти Бюлер?
11. Як підходи Джеймса Кеттелла та Альфреда Біне вплинули на розвиток методів тестування?

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

Хомуленко Т.Б., Крамченкова В.О., Нестеренко М.О., Шукалова О.С., Фельдман Ю. І. Історія психології: психосоматичний підхід: навч.-метод. посіб. Харків : Діса-плюс, 2016. 184 с.

Тема 9. Розвиток психології до періоду відкритої кризи (60-ті роки XIX ст. – 10-ті роки XX ст.). Структуралізм. Функціоналізм.

План:

1. Програми створення нової, дослідної психології: В. Вундт – засновник експериментальної психології. Програма емпіричної психології. Ф. Brentano. Програма побудови психології як науки про поведінку. І. М. Сеченов.
2. Структуралізм. Вюрцбургська школа структуралізму Е. Тітченера.
3. Функціоналізм. К. Штумпф. Функціоналізм в американській психології. Ф. Brentano. У. Джемс. Чикагська школа функціоналізму. Колумбійська школа функціоналізму.
4. Французька соціологічна школа. Е. Дюркгейм та Л. Леві-Брюль. Психологічна школа Т. Рібо. Психіка і свідомість у дослідженнях гіпнологів школи А. Льебо, школи Ж. Шарко.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні ідеї І. М. Сеченова щодо побудови психології як науки про поведінку? Як його погляди вплинули на розвиток психології?
2. Що таке структуралізм у психології? Які основні положення Вюрцбургської школи структуралізму Е. Тітченера?
3. В чому Е. Тітченер бачив відмінність між свідомістю і розумом?
4. Опишіть метод інтроспекції Е. Тітченера і відзначте, в чому його відмінність від методу В. Вундта.
5. Чим розрізнялися методи дослідження в структуралізмі та Вюрцбургській школі?
6. Як проводилося експериментальне дослідження мислення у Вюрцбургській школі?
7. У чому суть функціоналізму як напрямку психології? Який внесок у його розвиток зробили К. Штумпф, Ф. Brentano та У. Джемс?
8. Які основні відмінності між Чикагською та Колумбійською школами функціоналізму? Які їхні ключові представники?
9. Який внесок зробили Е. Дюркгейм і Л. Леві-Брюль у розвиток французької соціологічної школи? Як їхні ідеї вплинули на психологію?
10. Яка роль Вільяма Джеймса у вивченні змінених станів свідомості? У чому парадоксальність підходу В. Джемса до емоцій?
11. Які основні положення психологічної школи Т. Рібо? Як він трактував роль психіки та свідомості?
12. Як дослідження гіпнологів школи А. Льебо та школи Ж. Шарко вплинули на розуміння психіки та свідомості?

Практичне завдання:

У лабораторії В. Вундта з метою реєстрації елементів свідомості піддослідним пропонувалося, наприклад, описати яблуко в термінах природних відчуттів: спочатку я отримав відчуття червоного, і воно затьмарило все інше, потім воно змінилося відчуттям круглого, одночасно з яким виникло легке подразнення на язиці, з'явилося також швидко минаюче мускульне відчуття в правій руці ...» і т.д. Про який метод йде мова?

Спробуйте за допомогою цього методу описати: а) квітку, б) собаку, в) улюблену музику. В чому відчувається дискомфорт і суперечність? Які недоліки цього методу? В чому його історичне значення?

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.

Коханова О.П. Історія психології : від античності до початку ХХ ст. Київ : НВП Інтерфейс. 2016. 235 с.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

Щербакова І. М. Практикум з історії психології : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 160 с.

Тема 10. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки XX ст. – сер. 30-х років XX ст.). Біхевіоризм. Гештальтпсихологія.

План:

1. Розуміння психології як науки про поведінку: Дж. Уотсон.
2. Необіхевіоризм Е. Толмена і його вчення про проміжні перемінні.
3. Оперантний біхевіоризм Б. Скінера.
4. Гештальт-теорія як реакція проти атомізму традиційної психології. Дослідження М. Вертгеймером «продуктивного мислення». Гештальтистський «тріумвірат».
5. Дослідження закономірностей сприймання та інсайту (В. Келер).
6. Неогештальтизм. Психологія мотивації, почуттів, волі, особистості: К. Левін.

Питання для самоконтролю:

1. Поясніть причини популярності біхевіоризму Дж. Уотсона. Чому Дж. Уотсон вважав за необхідне виключити свідомість із предмету психології?
2. У чому полягає суть необіхевіоризму Е. Толмена? Яке значення мають «проміжні перемінні» в його теорії навчання?
3. Розкрийте закони наочності Е. Торндайка й оцініть можливості та межі управління поведінкою в біхевіоризмі.
4. Що таке фі-феномен? Чому виникнення фі-феномена не може бути пояснено з погляду психології В. Вундта?
5. В чому відмінності між респондентною та оперантною поведінкою?
6. Як пояснюється психічний розвиток у гештальтпсихології?
7. Хто входив до гештальтистського «тріумвірату»? Який внесок кожного з них у розвиток гештальт-психології?
8. Яким чином принципи гештальтпсихології проявилися в теорії К. Левіна?

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Коханова О.П. Історія психології : від античності до початку XX ст. Київ : НВП Інтерфейс. 2016. 235 с.

Роменець В. А., Маноха І. Історія психології XX століття. Київ : Либідь. 2011. 990 с.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

Тема 11. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки XX ст. – сер. 30-х років XX ст.). Психоаналіз. Неофрейдизм XX ст.

План:

1. Психоаналіз як теорія особистості; як метод лікування; психологічна школа (З. Фрейд).
2. Неофрейдизм. Індивідуальна психологія й функціональна телеологія А. Адлера. Аналітична психологія К. Г. Юнга. А. Фрейд.
3. Неофрейдизм. Г. Мюррей. Е. Еріксон. «Его-психологія».
4. Неофрейдизм. Анатомія невротичної особистості К. Хорні. Фрейдомарксизм В. Райха. Психотерапія О. Ранка.
5. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма. Г. Салліван. Е. Берн.

Питання для самоконтролю:

1. Які принципи лягли в основу теорії З. Фрейда?
2. В чому полягають особливості предмета та методу психоаналітичного напрямку?
3. Порівняйте уявлення З. Фрейда, К. Юнга та А. Адлера на структуру та розвиток особистості
4. Що таке колективне несвідоме? Назвіть основні архетипи за Юнгом.
5. Що таке сублімація? Наведіть приклади.
6. Що таке регресія? Наведіть приклади.
7. В чому причина появи психологічної тривоги в концепції К. Хорні?
8. В чому особливість поняття «соціальне оточення» в теорії Е. Фромма?
9. В чому відмінність теорії его-психології від класичного психоаналізу? Які основні проблеми вивчала А. Фрейд?

Демонстрація та обговорення презентацій за темою:

- Глибинна психологія та її розвиток. Теорія З. Фрейда
- Індивідуальна психологія А. Адлера
- Аналітична психологія К. Юнга

Література:

- Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.
Фрейд З. Тотем і табу. Харків: Фоліо, 2019. 267 с.
Хорні К. Невротична особистість нашого часу (The Neurotic Personality of our Time), 1937. / пер. з англ. і примітки А. І. Фета. Philosophical arkiv, Nyköping (Sweden), 2016. 186 с.
Юнг К. Г. Аналітична психологія. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.

Тема 12. Розвиток психології у XX ст.: психологічні напрями д./п. XX ст.

План:

1. Гуманістична психологія: Г. Олпорт, А. Маслоу, К. Роджерс.
2. Когнітивна психологія: Дж. Міллер. У. Найссер. Генетична психологія. Ж. Піаже.
3. Розвиток екзистенційної психології. Р. Мей.
4. Філософські основи гуманістичної психології Л. Джендлін. Людина в пошуках справжнього сенсу. В. Франкл.
5. Трансперсональна психологія. С. Грофф, Х. Грофф.

Питання для самоконтролю:

1. Які стадії інтелектуального розвитку людини виділяв Ж. Піаже?
2. Чи кожна особистість досягає самоактуалізації за А. Маслоу?
3. Яка базова потреба людини на погляд А. Маслоу?
4. Назвіть основні положення когнітивної психології.
5. Що таке необіхевіоризм?
6. Що таке неофрейдизм?
7. Які методи дослідження особистості були розроблені Г. Олпортом?
8. Як трансперсональна психологія пояснює змінені стани свідомості?
9. Які рівні людської психіки виділяв С. Грофф у своїй моделі?

Практичне завдання:

Обґрунтувати історичне значення та передумови виділення галузей диференціальної, вікової та педагогічної психології. Дати оцінку ролі окремих науковців в становленні передумов і шкіл гештальтпсихології, біхевіоризму, психоаналізу, екзистенціалізму тощо.

Література:

Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.

Коханова О.П. Історія психології : від античності до початку XX ст. Київ : НВП Інтерфейс. 2016. 235 с.

Роменець В. А., Маноха І. Історія психології XX століття. Київ : Либідь. 2011. 990 с.

Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.

Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. К.: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 160 с.

Тема 13. Розвиток психології у XX ст.: психологія радянського періоду

План:

1. Психологічні ідеї біхевіористського спрямування І. Павлова та В. Бехтерева.
2. Культурно-історична теорія, дефектологія, педагогічна психологія в працях Л. Виготського. Школа Л. Виготського.
3. Діяльнісний підхід С. Рубінштейна.
4. Напрямки розвитку радянської психології: загальна психологія, дитяча, педагогічна, соціальна і тощо. Ідеологічний тиск на психологію радянського періоду. Здобутки психології радянського періоду.

Питання для самоконтролю:

1. Розвиток радянської психології другої половини 20 ст.
2. Які основні психологічні ідеї біхевіористського спрямування сформулювали І. Павлов і В. Бехтерев?
3. У чому полягає значення досліджень І. Павлова щодо умовних рефлексів для розвитку психології?
4. У чому полягає суть культурно-історичної теорії Л. Виготського? Як ця теорія пояснює розвиток вищих психічних функцій?
5. Який внесок Л. Виготський зробив у розвиток дефектології та педагогічної психології?
6. Що таке «Школа Л. Виготського»? Які вчені продовжили його дослідження?
7. С.Л. Рубінштейн: проблеми історії психології та вчинковий осередок психологічної системи.
8. Як ідеологічний тиск вплинув на розвиток психології в радянський період? Які теорії зазнавали критики або були заборонені?

Література:

Ковальчук З. Я. Історія психології: курс лекцій. Частина 2: для студентів спеціальностей «Психологія», «Практична психологія». Львів: ЛьвДУВС, 2013. 344 с.

Криворучко П.П. Історія психології. Курс лекцій. К.: КМУ, 2003. 220 с.

Нариси з історії вітчизняної психології / За ред. Г.С. Костюка. К.: Рад.шк., 1952. 255 с.

Нариси з історії вітчизняної психології XIX – початку XX ст. / За ред. Г.С.Костюка. К., 1959. 364 с.

Роменець В. А., Маноха І. Історія психології XX століття. Київ : Либідь. 2011. 990 с.

Тема 14. Розвиток психології в Україні

План:

1. Психологічні погляди філософів епохи Київської Русі. Психологія в “братських школах”.
2. Психологічні погляди І. Вишенського. Г. Сковорода про душу і світ. Психологія в Києво-Могилянській академії. І. Гізель, С. Яворський.
3. Вчені-психологи у Львівському університеті: Ю. Охорович, С. Балей.
4. Розвиток української психології в радянський період: Харківська школа (Гальперін, Запорожець, Божович та інші); Дефектологія – І. Соколянський та В. Мешеряков; Історія психології – В. Роменець, Г. Костюк.
5. Психологія українських психологів західної діаспори: О. Кульчицький.
6. Проблеми становлення сучасної української психології.

Питання для самоконтролю:

1. Психологічні погляди в художніх творах Т. Г. Шевченка.
2. Психологічні погляди в художніх творах І. Я. Франка.
3. Теорія поетапного формування розумових дій П.Я. Гальперіна.
4. Феноменологія самопізнання Г. Сковороди.
5. Ідеї вселюдського у працях Я. Козельського.
6. С. Костюк: історія психології та історія людської культури.
7. Теорія «історичної рефлексії» М. Г. Ярошевського.
8. Історія психології в працях В.А. Роменця.

Робота в малих групах

Кожна група – прихильник однієї з теорій. Потрібно привести якомога більше аргументів на користь «своїєї» теорії як передумови становлення психологічної наукової думки в Україні.

Література:

Нариси з історії вітчизняної психології XIX – початку XX ст. / За ред Г.С.Костюка. К., 1959. 364 с.

Роменець В. А., Маноха І. Історія психології XX століття. Київ : Либідь. 2011. 990 с.

Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку : колективна монографія / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, Ю. Т. Рождественський [та ін.] ; за ред. В. В. Турбан. К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 306 с.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ЗАРОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ

Тема 1. Предмет, методологія та етапи розвитку історії психології.

1. З'ясуйте провідні проблеми психології, які розв'язувалися на кожному історичному етапі її розвитку (розкриваючи при цьому їх закономірну зміну).
2. Ураховуючи загальну періодизацію становлення психології як науки, здійсніть в історичній послідовності аналіз відомих Вам першоджерел.
3. Назвіть основні принципи історіографії психологічних досліджень.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. Чому Г. Еббінгауз сказав про психологію: «У неї велика передісторія, проте дуже коротка історія»? Чи погоджуєтеся Ви з такою думкою? Відповідь аргументуйте.

Завдання 2. Прокоментуйте наступні висловлювання. З ви якими погоджуєтеся (не погоджуєтеся)? Поясніть чому.

1. Принцип єдності минулого, теперішнього часу і майбутнього фіксує розуміння ролі та цільової функції історико-психологічних досліджень.
2. Правильніше говорити про появу психології як науки саме з XVIII - початку XIX ст.
3. Джерелами для історії психології служать, перш за все, праці вчених, архівні матеріали.

Тема 2. Психологія Стародавнього світу.

1. Поясніть тлумачення душі в Упанішадах, Магабхараті, Дгаммападді, Бхагавадгіті.
2. Моральні правила буденного життя Кун-Фу-Цзи за книгою про шанування батьків.
3. Пояснити категорії Гу (причина) та Аей (подібність, аналогія) за книгою Мо-Цзи (480-400 рр. до н.е.) «Канон».

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Нірвана і нестримана чуттєвість як засади психології у Стародавній Індії;
- Психологія космополітизму та антагоністична психологія

Стародавнього Сходу;

- Пізньюведійська психологія як завершення психології вед;
- Вчення про карму та її вплив на долю;
- Етичні спрямування даосизму і конфуціанства. Дао як еталон поведінки.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Поясніть, як ви розумієте вказане висловлювання.

Фань Джен – філософ, якого часто називають «китайським Арістотелем», вважав, що «тіло – це матерія духу; дух – це функція тіла. Назви різні, але суть одна. Дух для матерії те ж, що гострота для ножа. Назва «гострота» не є ніж. Назва «ніж» не є гострота. Природно, що без гостроти немає ножа, а без ножа немає гостроти. Ніхто не чув, щоб ніж зникав, а гострота існувала. Хіба можна допустити, що тіло вмирає, а дух продовжує існувати?»

Тема 3. Психологія Античності.

1. Охарактеризувати перші наукові філософські погляди на природу психічного, людину та її місце в світі.
2. Порівняти філософські ідеї і наукові школи, які акцентують матеріалізм, ідеалізм, дуалізм.
3. Назвіть спільне і відмінне у теоріях Геракліта та Демокріта.
4. Проаналізуйте психологічні погляди Аристотеля, Ксенофонта, Платона на гармонійну єдність внутрішнього і зовнішнього.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Розвиток психології в епоху еллінізму;
- Мікрокосмос і макрокосмос – провідна психологічна проблема античності;
- Тотемізм і фаталізм, табу і ритуали, метемпсихоз і метаморфози та їх роль у виникненні уявлень про душу;
- Майєвтика як метод пізнання інтелекту.

Тема 4. Психологічні вчення Середньовіччя та епохи Відродження.

1. Визначте хронологічні межі та істотні характеристики періоду гуманістичного Відродження.
2. Визначити провідні ідеї та порівняти філософські наукові школи Ібн-Сіні, Авероуза, Ф. Аквінського, Роджера Бекон.

2. Що призвело до виникнення теорії двох істин, яка отримала широке розповсюдження в Європі? Розкрийте її зміст, який був сформульований арабським ученим Ібн - Сіною (XI ст.).

3. Вкажіть основні риси культури Відродження.

4. Які ідеї гуманістів Відродження є актуальними для вікової та педагогічної психології на сучасному етапі їх розвитку?

5. Вкажіть спільні та відмінні риси у формуванні психологічних ідей у Західній Європі на території Київської Русі.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Душа і Вище існування як вихідна позиція середньовічної психології;
- Символізм середньовічного світогляду і характер психологічного мислення;
- «Я» та «інші» – психологічні принципи Відродження.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. В працях мислителів епохи Відродження вперше людина усвідомлюється і розглядається такою, якою вона є насправді: не носієм гріховності, а як вища цінність і онтологічна реальність. Такий підхід вказує на те, що західноєвропейська культура епохи Відродження була спрямована на утвердження поваги до гідності і розуму людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних людських почуттів і здібностей. У цьому полягав новий погляд на людину. Проілюструйте зазначене добіркою висловів афористичного змісту, які належать гуманістам епохи Відродження. Наприклад: «Сутність людини виражається в її творчій діяльності», «Мудрість є дочка досвіду» (Леонардо да Вінчі).

Завдання 2. Вставте пропущені слова в наступні твердження:

1. Світогляд в епоху середньовіччя стає .....
2. В епоху середньовіччя (поряд з душею та тілом) вперше було виділено ..... як складову людини, як єдиної істоти.
3. Вплив одночасної дії протилежних по знаку емоцій на соматичний стан отримав у вченні Авіценни назву феномена «.....».
4. Авіценною вперше був використаний метод .....
5. Принцип епохи Відродження, який утверджує велич людини – це .....
6. Касіян Сакович стверджував, що «Душа є ..... Тіла, вона не вмирає».
7. Інокентій Гізель першим написав, що «нічого немає в інтелекті, чого не було в .....».

Тема 5. Психологія епохи Нового часу

1. Визначте зміст понять «рефлекс», «сенсорно-асоціативні процеси», «психофізіологія» через змістовний аналіз провідних психологічних учень XVII ст.

2. Поясніть, чому Дж. Локка називають «батьком» емпіричної психології? Які рівні пізнання виділяє Локк? Які рівні пізнання виділяє Локк? Як ці теоретичні положення відобразилися у його психолого-педагогічних поглядах?

3. Охарактеризуйте вплив Галілео Галілея та Френсіса Бекона на формування науки XVIII ст. загалом та психології, зокрема.

4. Рене Декарт виділяє низку правил, якими повинен керуватися дослідник, щоб досягти об'єктивності. Що це за правила? Як ви їх розумієте?

5. В чому полягає онтологічний дуалізм Рене Декарта?

6. Порівняйте погляди Томаса Гоббса та Готфріда Лейбніца на людину, її душу.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Страждання і самодостатність людини у психологічних ученнях XVII ст.;
- Проблеми емпіричного пізнання у працях Ф. Бекона;
- Ідеї педагогічної психології Дж. Локка.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. Вставте пропущені слова в наступні твердження:

1. Згідно психологічної думки Нового часу, вищим принципом буття є .....

2. Френсіс Бекон поклав в основу своєї класифікації знань три пізнавальні здібності – пам'ять, ... та розум.

3. Джон Локк вводить у психологічну науку поняття .....

4. Б. Спіноза вважав, що є головні сили, які правлять людьми – це ....., радість і .....

5. Лейбніц виділяє в душі декілька областей. Це область виразного знання, область ..... знання і область .....

Тема 6. Психологічні ідеї Просвітництва

1. Які психологічні проблеми розроблялися у вітчизняній філософії та науці у XVIII ст.?

2. Поясніть феноменологічний принцип психології Просвітництва.

3. Що нового вніс у теорію Декарта Жан Ламетрі?
4. Які ідеї Дж. Локка були розвинуті в теорії Джорджа Берклі?
5. Визначте особливості психологічних поглядів французьких матеріалістів XVIII ст. (К. Гельвецій, Д. Дідро, Ж. Ламетрі, Ж. Руссо).

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Механіка та її вплив на формування наукових ідей;
- Антропологічна психологія І. Канта.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. Вкажіть авторів наведених нижче висловлювань. Які ідеї цих філософів відображені в поданих висловлюваннях?

- Свобода – це усвідомлена необхідність.
- Бути – значить бути у сприйнятті.
- Я мислю, а значить – існую.

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.
РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ**

**Тема 7. Розвиток психології у XIX ст.: природничо-наукові передумови
зародження психології як самостійної науки
(розвиток експериментальної психології)**

1. Розкрийте основні методологічні засади провідних психологічних напрямів XIX ст.
2. Укладіть порівняльну таблицю: «Становлення експериментальної психології: дослідження Г. Т. Фехнера, Е. Г. Вебера, Г. Гельмгольца» .
3. Характеристика та порівняння основних ідей започатківців психології як самостійної науки Ф. Brentano, І.М. Сеченова, В. Вундта щодо поняття психології та її завдань.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Біологічне та соціальне як ключові поняття психології XIX ст.;
- Предтечі провідних психологічних галузей XIX ст.

Тема 8. Розвиток психології у XIX ст.: розгалуження психологічної науки

1. Ознайомтеся з біографіями Ф. Гальтона, Г. С. Холла, К. Бюлера.
2. Ознайомтеся з біографіями А. Біне, В. Вундта, М. Мід.
3. Визначте провідні теми досліджень Лейпцігської лабораторії.

4. Визначте завдання і методи психології народів за В. Вундтом «Завдання і методи психології народів».
5. З якими новими розробками в психології пов'язують ім'я С. Холла? Чому Холла називали генетичним психологом?
6. В чому полягала причина популярності педології?
7. Які проблеми досліджував в своїй експериментальній школі Е. Мейман?
8. Які механізми психічного розвитку були описані Е. Клапаредом?
9. Які типи культур виділила Маргарет Мід?
10. Якими статистичними методами користувався Ф. Гальтон при оцінці особливостей людей? Які експериментальні методи дослідження психіки були ним запропоновані?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Вставте пропущені слова в наступні твердження:

1. Досліджуючи психічний розвиток дитини, С. Холл прийшов до висновку, що в його основі лежить ..... закон.
2. Е. Мейман запропонував свою періодизацію психічного розвитку, критерієм в якій є етапи ..... розвитку.
3. Е. Клапаред виділяв ..... ігри, розвиваючі пізнавальні здібності дітей, та ..... ігри, розвиваючі почуття.
4. М. Мід було виділено три типи культур в історії людства - ..... (діти вчаться у своїх предків) ..... (діти і дорослі вчаться в основному у своїх однолітків) і ..... (дорослі можуть вчитися і у своїх дітей).
5. Інтелектуальний розвиток дітей К. Бюлер рахував ..... процесом.
6. Виділення особливої «породи» людей, відібраних серед тих, хто виділявся своїм високим рівнем обдарованості, – отримало назву .....

Тема 9. Розвиток психології до періоду відкритої кризи (60-ті роки XIX ст. – 10-ті роки XX ст.). Структуралізм. Функціоналізм

1. Ознайомтеся з біографіями Ф. Brentano, У. Джемса, В. Дільтея, Дж. Дьюї, Л. Леві-Брюля.
2. Визначте особливості експериментального дослідження мислення представниками Вюрцбургської школи психології.
3. Які основні принципи соціологічної школи Еміля Дюркгейма?
4. Чим розрізняються пралогічне та логічне мислення в концепції Люсьєна Леві-Брюля?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Встановіть відповідність між запропонованими положеннями, що відображають досягнення у становленні психологічної науки, та вказаними творцями цих досягнень. Майте на увазі, що прізвищ може бути як менше, так і більше, ніж вказаних положень.

а) Вюрцбургська школа; б) Едвард Тітченер; в) Вільгельм Дільтей; г) Еміль Дюркгейм; д) Отто Зельц; е) Вільям Джемс; є) Французька соціологічна школа; ж) Люсьєн Леві-Брюль; з) Карл Штумпф.

1. Він сформулював теорію про два типи мислення – первісне та логічне.
2. Її представники здійснювали вивчення людей в різних соціальних ситуаціях, у тому числі й кросскультурні дослідження.
3. Родоначальник напряму, що отримав назву французької соціологічної школи.
4. Вивчаючи роботу свідомості, він прийшов до відкриття двох основних її детермінант – уваги і звички.
5. Серед найважливіших його відкриттів особливе місце займає поняття антиципаторної схеми.
6. Її представники вперше почали експериментальне вивчення мислення.
7. З дитинства захоплюючись музикою, він у більшості своїх експериментальних робіт зосередився на вивченні сприйняття музичних тонів.
8. Зробив психологію однієї з найпопулярніших наук в Америці, став творцем першої американської психологічної лабораторії.
9. Автор описової (розуміючої) психології, запропонував періодизацію розвитку за життєвими станами як удосконаленням системи цінностей.

Тема 10. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки ХХ ст. – сер. 30-х років ХХ ст.). Біхевіоризм. Гештальтпсихологія.

1. Ознайомтеся з біографіями М. Вертгеймера, В. Келера, К. Левіна, Е. Ч. Толмена, Дж. Уотсона.
2. Визначте принципи гештальтпсихології за М. Вертгеймером.
3. Назвіть основні завдання гештальтпсихології за В. Келером.
4. Поясніть, чому біхевіористи вважають поведінку об'єктивним критерієм дослідження психіки (за Е. Толменом).
5. Вкажіть спільні та відмінні риси в поясненні мислення біхевіористами та гештальтистами.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. Дж. Уотсон писав: «Біхевіорист ні в чому не знаходить доказів існування потоку свідомості, настільки переконливо описаного Джемсом, він вважає доведеним лише наявність постійно розширюваного

поток поведінки».

Як, з точки зору біхевіориста, повинні «звучати» вирази «дитина боїться собаки», «я закоханий у цю дівчину»? В чому полягала необхідність такого жорсткого обмеження предмета психології рамками поведінки?

Завдання 2. Дайте характеристику етапам розвитку біхевіоризму, заповнивши таблицю. Окресліть основні тенденції розвитку біхевіоризму. Як ви можете пояснити причини популярності біхевіоризму на теперішній час?

Етап	Хронологічні рамки	Представники	Наукові дослідження

Тема 11. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-ті роки XX ст. – сер. 30-х років XX ст.). Психоаналіз. Неофрейдизм XX ст.

1. Ознайомтеся з біографіями З. Фрейда, А. Адлера, К. Г. Юнга, Е. Фромма.

2. Ознайомтеся з біографіями Г. Олпорта, О. Ранка, В. Райха, Г. Саллівана, К. Хорні, Е. Еріксона, А. Фрейд.

Подумайте, яким чином життєвий досвід і дитинство вчених-психологів описаного періоду вплинув на систему їх поглядів. Наведіть приклади такого впливу.

3. Яким чином особистий життєвий досвід К. Юнга вплинув на його аналітичну психологію?

4. Враховуючи уявлення А. Адлера про відчуття неповноцінності, стиль життя і порядок народження, вкажіть, які критичні зауваження були висунуті проти індивідуальної психології А. Адлера?

5. Опишіть теорію поля К. Левіна. Як теорія поля пов'язана з проблемами мотивації і розвитком соціальної психології?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. Зігмунд Фрейд одного разу зауважив, що «іноді сигара може бути просто сигарою, а не чимось іншим».

Від яких теоретичних звинувачень він попередив свою теорію цією фразою? Чи можна вважати саме це твердження захисним механізмом, способом раціоналізації власного куріння?

Завдання 2. Проаналізуйте наведені нижче приклади. Які механізми

психологічного захисту працюють в кожній конкретній ситуації? Ким вони описані?

1. Агресивний молодий чоловік стає зіркою боксу.
2. Чоловік говорить, що був би радий прийти на зустріч, яка може допомогти знайти роботу, але забуває туди прийти.
3. Чоловік підозрює дружину у зраді, хоча підсвідомо сам хотів би зрадити.
4. Під час хвилювання чоловіка тягне закурити.
5. Агресивний чоловік поводить себе надмірно ввічливо щодо інших.
6. В одному з африканських племен була легенда, що той, хто почує шум водоспаду, помре. Жоден із представників племені ніколи не чув шуму падаючої води.

Завдання 3. Прокоментуйте ідеї Е. Фромма про те, що різним історичним епохам відповідають певні сформовані соціальні типи характерів.

З якою епохою ви би співвіднесли «накопичувальний» та «продуктивний» типи характеру? Який тип, на вашу думку, характерний для сучасного етапу розвитку суспільства?

Завдання 4. Ознайомтеся з працею З. Фрейда «Тотем і табу» та складіть до неї письмову анотацію (2-3 стор.).

Тема 12. Розвиток психології у XX ст.: психологічні напрями д./п. XX ст.

1. Ознайомтеся з біографією А. Маслоу, Г. Олпорта, Ж. Піаже, К. Роджерса, В. Франкла.
2. Яка роль самоактуалізації в розвитку особистості?
3. Які потреби в структурі особистості були описані А. Маслоу?
4. В чому причини порушення адекватності самооцінки, на думку К. Роджерса?
5. Які етапи розвитку мислення були описані в теорії Піаже?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. Встановіть відповідність між запропонованими положеннями, що відображають досягнення у становленні психологічної науки, та вказаними творцями цих досягнень. Майте на увазі, що прізвищ може бути як менше, так і більше, ніж вказаних положень.

а) Ерік Еріксон; б) Жан Піаже; в) Джордж Міллер; г) Гордон Олпорт;
д) Гаррі Салліван; е) Карл Роджерс; є) Анна Фрейд; ж) Еріх Фромм; з) Карен

Хорні.

1. Нею обґрунтовувалася аздрість хлопчиків до дівчаток з приводу їх анатомо-фізіологічних відмінностей як основа одного з комплексів.
2. Створив перший науковий Центр когнітивної психології.
3. Створений ним напрям у вивченні історії психологічної науки отримав назву психоісторія.
4. Основні її праці були присвячені дослідженню «важких дітей», перш за все агресивних і тривожних.
5. Вважала, що існує декілька «образів Я» – «Я» реальне, «Я» ідеальне і «Я» в очах інших людей.
6. Свою теорію назвав інтерперсональною теорією психіатрії.
7. Йому належить основоположне для соціальної психології вивчення ролі стереотипів в сприйнятті людьми один одного.
8. Він виділив вісім основних етапів в розвитку ідентичності, проходячи які дитина переходить від однієї стадії усвідомлення себе до іншої.
9. Одним із головних постулатів його теорії було положення про те, що особа є відкритою і саморозвиваючою системою.
10. Розробляв основи індириктивної терапії, «центрованої на клієнті».
11. Прийшов до висновку, що етапи психічного розвитку – це етапи розвитку інтелекту.

Завдання 2. Проаналізуйте вислови К. Роджерса. Які принципи гуманістичної психології в них проявляються?

«Якщо я утримуюся від того, щоб наказувати людям, вони самі поводяться правильно.

Якщо я утримуюся від того, щоб надокучати людям, вони самі турбуються про себе.

Якщо я утримуюся від читання проповідей людям, вони самі поводяться правильно.

Якщо я нічого не нав'язую людям, вони стають собою»

Завдання 3. Ознайомтеся з працею В. Франкла «Людина в пошуках справжнього сенсу» та складіть до неї письмову анотацію (2-3 стор.).

Тема 13. Розвиток психології у XX ст.: психологія радянського періоду

1. Ознайомтеся з біографіями В. М. Бехтерева, І. П. Павлова, Л. С. Виготського, О. Р. Лурія, Б. В. Зейгарник, Б. М. Теплова, Б. Г. Ананьєва, Д. Б. Ельконіна, Л. І. Божович.
2. Здійсніть аналіз впливу провідних зарубіжних психологічних шкіл XX

ст. на розвиток радянської психології.

3. Визначте провідні психологічні напрями і школи радянської психології.

4. Чим характеризуалося становлення культурно-історичної психології Льва Виготського?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. Вставте пропущені слова в наступні твердження:

1. Розуміючи слово як ....., Л. С. Виготський убачає в ньому особливого соціокультурного посередника між ..... і світом.

2. .... – «психологічне знаряддя», за допомогою якого будується свідомість. 3. Л. С. Виготський трактує процес розвитку свідомості як .....

3. М. Ланге виділив низку стадій в психічній еволюції: стадію ..... психіки, недиференційованих ..... і рухів інстинктивного типу, стадію індивідуально придбаного ..... і, нарешті, якісно новий ступінь – розвиток психіки у людини як ..... істоти.

4. Б. М. Теплов показав, що вивчення природних властивостей НС дає можливість пояснення деяких .....-..... особливостей і вироблення індивідуального підходу до людини. Тим самим були закладені основи нового напрямку - .....

Завдання 2. На переломі XIX та XX століть у багатьох російських «товстих журналах» з'являлися, наприклад, такі статті: «Психологія театру», «З психології думки і творчості», «Містика у сфері психології», «Душевна слабкість та її значення в суспільному житті й художній творчості», «Психофізіологічні умови таланту» та ін.

Про які тенденції у розвитку психологічної науки вони свідчать? Як ви оцінюєте їх вплив на психологічну науку загалом та на свідомість читачів?

Завдання 3. Постанова 1936 року «Про педологічні перекручення в системі Наркомпросів» привела до майже повного припинення тестової практики в СРСР. Трагічні наслідки цієї постанови широко відомі. З погляду сучасного розуміння проблеми спробуйте пояснити причини виходу цієї постанови.

Завдання 4. Поясніть, чим традиційна для психологічної науки діада «свідомість – поведінка» відрізняється від уведеної у світову психологію Л. Виготським тріади «свідомість – культура – поведінка»?

Тема 14. Розвиток психології в Україні.

1. Визначте тенденції розвитку сучасної психології.
2. В чому суть психолінгвістичної концепції Олександра Потебні?
3. Чому Костянтина Ушинського називають основоположником педагогічної психології?
4. Яким чином у працях Г. Костюка розкривається історія психології та історія людської культури?
5. Описати здобутки наукової школи академіка Г.С. Костюка, інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН, психології в Київському університеті, Харківської психологічної школи та інших навчальних закладів України.
6. Які нові галузі психологічної науки сформувалися в 60-ті рр. XX ст. і що стало причиною цього?
7. Які тенденції в розвитку вітчизняної психології намітилися в кінці XX ст.?
8. Дати аналіз значенню наукової та викладацької діяльності В. А. Роменця, як автора циклу фундаментальних праць з історії світової психології.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1.

1. Серед основних напрямів своїх досліджень, крім лінгвістики і словесності, О. Потебня називає .....
2. І. Сікорський перший у світовій науці застосував ..... у вивченні дитячої психології.

Завдання 2. Олександр Потебня писав, що основне питання самопізнання «Що таке?» для сучасної людини зводиться до питання історичного «Як я, один із багатьох, став таким?». Як ви розумієте таке твердження відомого психолінгвіста.

Підготуйте доповідь / есе за темою:

- Вплив зарубіжної психології на розвиток психологічних досліджень в Україні.
- Л. С. Виготський і «Харківська школа» у психології;
- Етапи розвитку психології в Україні.

ПРИКЛАД ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

з навчальної дисципліни «Історія психології»

Історія психології – це наука, яка

- А. Відтворює правдиву картину життя сучасної особистості
- Б. Вивчає факти, механізми і закономірності психічного життя
- В. Описує і пояснює, як факти і закони психічного життя відкривалися людському розуму.
- Г. всі варіанти.

Предметом історії психології є:

- А. діяльність людей, зайнятих пізнанням психічного світу.
- Б. процес взаємовпливу індивідів
- В. психіка людини
- Г. всі варіанти.

Принцип історизму зводиться до того, щоб:

- А. не забувати про природу мислення, що відображається в його логічних формах і конструкціях
- Б. не забувати основного історичного зв'язку між психологічними явищами вивчати їх з погляду розвитку від виникнення до стану тепер
- В. не забувати про те, що збагнення реальності здійснює не чисте мислення, а соціальні істоти, які здатні змінювати і створювати світ ідеально лише тому, що змінюють його реально, на практиці.
- Г. всі варіанти.

Первинні уявлення про душу виникають:

- А. в період ранньої класики (6-4 вв. до н.е.) в натурфілософії Фалеса, Анаксимандра, Анаксимена і Геракліта
- Б. в період феодалізму в працях Хоми Аквінського
- В. в період середньовіччя в працях Авіцени і Аверроуза
- Г. всі варіанти.

Натурфілософи античності стверджували, що чотири стихії лежать в основі всього:

- А. вода, повітря, вогонь, земля
- Б. космос, фауна, флора, повітря
- В. розум, воля, емоції, бажання
- Г. всі варіанти.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ з дисципліни «Історія психології»

1. Предмет, завдання, періодизація історії психології.
2. Методи, що використовуються в історії психології.
3. Періодизація історії психології. Вплив філософії на розвиток психології.
4. Зародження поглядів на душу в межах міфологічних і релігійних поглядів.
5. Психологічні погляди у Стародавній Індії.
6. Тлумачення душі і свідомості в буддизмі і джайнізмі (проблема самосвідомості).
7. Психологічні аспекти вчень, філософських шкіл у Стародавній Індії.
8. Стародавній Китай: своєрідність трактування душі, особистості та її морального розвитку.
9. Душа у трактуванні натурфілософів. Геракліт про душу.
10. Піфагорійський союз і зміна уявлень про душу.
11. Моральна психологія Сократа.
12. Психологічні ідеї у філософській системі Платона.
13. Вчення про ейдоси Демокріта.
14. Психологічні ідеї Епікура.
15. Внесок Арістотеля в розвиток психології.
16. Психологічні погляди античних лікарів. Гуморальна психологія.
17. Арабомовний світ. Проблема подвійної істини. Ібн-Сіна як філософ та лікар.
18. Ібн-Рошд: учення про душу та її волю.
19. Патристика: проблема душі, пізнання, свобода волі.
20. Схоластика. Психологія і теологія Фоми Аквінського.
21. Роджер Бекон – ідея дослідного пізнання душі. Боротьба номіналізму і реалізму.
22. Проблема душі і розвитку особистості у П. Абеляра та А. Августина. «Бритва» Вільяма Оккама.
23. Психологічні погляди епохи Відродження.
24. Ф. Бекон: емпірична методологія та індуктивна логіка, їх значення для розвитку експериментальної науки.
25. Вчення про душу і тіло в дуалізмі Р. Декарта. Вчення про рефлекс, психофізичний паралелізм.
26. Вчення про афекти і свободу Б. Спінози. Епіфеноменалізм Т. Гоббса.
27. Закладання основ емпіричної психології у вченні про пізнання Дж. Локка.
28. Монадологія Г. Лейбніца. Асоціанізм Д. Гартлі, Д. Прістлі.
29. Поширення принципу асоціацій на процес пізнання Д. Юмом. Дж. Берклі.

- 30.Психологічні погляди філософів епохи Просвітництва (Е. Кондільяк, Ж. Кондорсе, Вольтер, Д. Дідро, П. Ж. Кабаніс, Ж. Ламетрі, Г. Гете та інші).
- 31.Психологічні погляди німецьких філософів І. Кант, Й. Фіхте.
- 32.Психологічні погляди німецьких філософів: Ф. Шеллінг, Г. В. Ф. Гегель, Л. Фейєрбах.
- 33.Розвиток асоціанізму у ХІХ ст. (Г. Спенсер, Дж. Міль, Т. Браун).
- 34.Вплив фізіології на розвиток психології. Створення фізіології ВНД.
- 35.Природничо-наукові передумови розвитку експериментальної психології. Дослідження І. Мюллера, Г. Гельмгольца.
- 36.Дарвінізм. Ч. Дарвін.
- 37.Френологія.
- 38.Психофізика. Відкриття Г. Фехнером та Е. Вебером основного психофізичного закону.
- 39.Програми створення нової, дослідної психології.
- 40.Структуралізм: загальна характеристика психологічного напрямку.
- 41.В. Вундт – засновник експериментальної психології.
- 42.Програма емпіричної психології Ф. Brentano.
- 43.Предтечі функціоналізму.
- 44.Функціоналізм: загальна характеристика психологічного напрямку.
- 45.Програма побудови психології як науки про поведінку І. Сеченова.
- 46.Психологія «потoku свідомості» У. Джемса.
- 47.Теорія емоцій Джемса–Ланге. «Форми життя» Е. Шпрангера.
- 48.Екзистенційна психологія особистості В. Франкла.
- 49.Розвиток клінічної психології.
- 50.Розвиток психології бізнесу і реклами.
- 51.Розвиток індустріально-організаційної психології. Х. Мюнстерберг.
- 52.З. Фрейд і його вчення про несвідоме. Пансексуалізм і психоаналіз.
- 53.Психоаналіз як теорія особистості.
- 54.Психоаналіз: «відступники» і «послідовники».
- 55.Індивідуальна психологія А. Адлера. Аналітична психологія К. Г. Юнга.
- 56.Анатомія невротичної особистості. К. Хорні. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма.
- 57.Розуміння психології як науки про поведінку: Дж. Уотсон.
- 58.Предтечі біхевіоризму.
- 59.Необіхевіоризм Е. Толмена. Оперантний біхевіоризм Б. Скіннера.
- 60.Гештальтпсихологія: загальна характеристика психологічного напрямку.
- 61.Гештальт-теорія як реакція проти атомізму традиційної психології.
- 62.Дослідження М. Вертгеймером «продуктивного мислення».
- 63.Гештальтистський «тріумвірат». Дослідження законів сприймання та інсайту

(В. Келер).

- 64.Неогештальтизм. Психологія мотивації, почуттів, волі, особистості: К. Левін.
- 65.Гуманістична психологія: загальна характеристика психологічного напрямку.
- 66.Філософські основи гуманістичної психології.
- 67.Проблема самореалізації та ієрархії потреб в концепції А. Маслоу. «Я-концепція» та «індерикивна» центрована на клієнті психотерапія К. Роджерса.
- 68.Теорія особистісних конструктів Дж. Келлі. Факторна теорія особистості. Р. Кеттел.
- 69.Когнітивна психологія: загальна характеристика психологічного напрямку.
- 70.Критика теорії егоцентризму Д. Х'юзом та М. Дональдсон.
- 71.Розвиток української психології в радянський період.
- 72.Харківська школа. Дефектологія – І. Соколянський та В. Мещеряков.
- 73.Історична психологія. Психологічні погляди В. Роменця.
- 74.Г. Костюк як учений та його внесок у розвиток української психології
- 75.Розвиток психології в Україні після 1991 року.
- 76.Університетська психологія (60–80-ті роки ХІХ ст.).
- 77.Розвиток радянської психології у 90-х роках ХІХ ст. – 20-х роках ХХ ст.
- 78.Розвиток радянської психології у 20–40-х роках ХХ ст.
- 79.Розвиток радянської психології у другій половині ХХ ст.
- 80.Проблеми становлення сучасної української психології.
- 81.Розвиток української психології з давніх часів і до кінця ХVІІІ ст.
- 82.Психологічні ідеї біхевіористського спрямування І. Павлова та В. Бехтерева.
- 83.Культурно-історична теорія, дефектологія, педагогічна психологія у працях Л. Виготського.
- 84.Психологічні погляди філософів епохи Київської Русі. Психологія у «братських школах».
- 85.Психологія східнослов'янського передвідродження і Відродження.
- 86.Розвиток психології в Україні у ХVІІ столітті.
- 87.Розвиток української психології у ХVІІІ столітті.
- 88.Психологічні погляди Г. Сковороди.
- 89.Психологія в Києво-Могилянській академії. І. Гізель, С. Яворський.
- 90.Розвиток української психології у ХІХ–ХХ ст. Внесок С. Балея у розвиток вітчизняної психології.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних (як правило) індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність та повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування здобувачів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей студента може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного студента завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоюваності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: тренувальні вправи, експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, усне опитування.

Підсумковий контроль у формі екзамену.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Рівень знань оцінюється:

-«відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

-«задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

-«задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

ТАБЛИЦЯ ВІДПОВІДНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗА РІЗНИМИ ШКАЛАМИ

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81 (6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	FX	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов. Харків : Константа, 2020. 320 с.
2. Жуков С. М., Жукова Т.В. Історія психології: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 210 с.
3. Ковальчук З. Я. Історія психології: курс лекцій. Частина 2: для студентів спеціальностей «Психологія», «Практична психологія». Львів: ЛьвДУВС, 2013. 344 с.
4. Коханова О.П. Історія психології : від античності до початку ХХ ст. Київ : НВП Інтерфейс. 2016. 235 с.
5. Махній М. М. Історія психології: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім “Слово”, 2016. 472 с.
6. Тертична Н.А. Історія психології. Київ: Книга плюс. 2018. 352 с.
7. Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва : підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2022. Частина І. 384 с.
8. Хомуленко Т.Б., Крамченкова В.О., Нестеренко М.О., Шукалова О.С., Фельдман Ю. І. Історія психології: психосоматичний підхід: навч.-метод. посіб. Харків : Діса-плюс, 2016. 184 с.

Допоміжна

9. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 256 с.
10. Войтович В. Українська міфологія. К. : Либідь, 2002. 664 с.
11. Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.:Ельга, Ніка-Центр, 2010. 248 с.
12. Криворучко П.П. Історія психології. Курс лекцій. К.: КМУ, 2003. 220 с.
13. Махній М.М. Історія психологічної думки : навч. посібник / М.М. Махній, М.А. Скок. Чернівці, 2010. 256 с.
14. Меленчук Н. І., Харченко А. С., Іванова О. С. Основні періоди розвитку психології: порівняння історичних етапів. *Наукові перспективи*. №2, 2025.
15. Нариси з історії вітчизняної психології / За ред. Г.С. Костюка. К. : Рад.шк., 1952. 255 с.
16. Нариси з історії вітчизняної психології ХІХ – початку ХХ ст. / За ред Г.С.Костюка. К., 1959. 364 с.
17. Роменець В. А. Історія психології : Стародавній світ, Середні віки,

- Відродження : навч. посіб. К. : Либідь, 2005. 916 с. : іл.
- 18.Роменець В. А. Історія психології: XVIII століття : епоха Просвітництва : навч. посіб. К. : Либідь, 2006. 1000 с. : іл.
  - 19.Роменець В. А., Маноха І. Історія психології XX століття. Київ : Либідь. 2011. 990 с.
  - 20.Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку : колективна монографія / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, Ю. Т. Рождественський [та ін.] ; за ред. В. В. Турбан. К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 306 с.
  - 21.Хорні К. Невротична особистість нашого часу (The Neurotic Personality of our Time), 1937. / пер. з англ. і примітки А. І. Фета. Philosophical arkiv, Nyköping (Sweden), 2016. 186 с.
  - 22.Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. К.: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 160 с.
  - 23.Фройд З. Вступ до психоаналізу. Лекції. К.: Основи, 2015. 422 с.
  - 24.Фройд З. По той бік принципу задоволення. Львів : Фоліо, 2019. 160 с.
  - 25.Фройд З. Тотем і табу. Харків: Фоліо, 2019. 267 с.
  - 26.Фром Е. Мати або бути. К.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 304 с.
  - 27.Чебикін О. Я. Історія становлення психологічних наукових шкіл на півдні України (XIX-XX ст.) : Монографія / О. Я. Чебикін, І. М. Пивоварчик. Одеса : Видавець Черкасов, 2007. 320 с.
  - 28.Щербакова І. М. Практикум з історії психології : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 160 с.
  - 29.Юнг К. Г. Аналітична психологія. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.
  - 30.Юнг К. Г. Архетип і колективне несвідоме. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library
2. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>